

فلسفه علیه مارکسیسم و ماتریالیسم

علامه طباطبایی و استاد مرتضی مطهری با نوشتن اصول فلسفه و روش رئالیسم به مقابله با ماتریالیسم و مارکسیسم رفتند

مطرح می‌سازد که از نظر اهمیت، در میان مباحث فلسفی، جزو مباحث درجه یک فلسفه به شمار می‌رود. در این بخش اصالت بینش فلسفه رئالیستی با دلایل منطقی به اثبات می‌رسد. بخش پنجم، پیدایش کثرت در ادراکات است و نتایجی را به دست می‌دهد که در زمینه بحث‌های فلسفی و روان‌شناسی درباره «حس و عقل» مورد گفت‌وگو و توجه است. استاد مطهری می‌نویسد: در این مقاله به مطالبی برمی‌خوریم که همان طوری که مورد توجه کامل قدما نبوده، فلسفه یا منطق و علم‌النفس جدید نیز راهی برای آن باز نکرده، یعنی تحقیقاتی که در آن مقاله شده، یک گام تازه‌ای است که در عالم فلسفه شده. بخش ششم، ادراکات اعتباری (یک بحث تازه فلسفی) را مطرح می‌کند و چگونگی تفکیک ادراکات اعتباری و حقیقی را از یکدیگر، روشن می‌سازد. در بخش هفتم، وجود، مورد ارزیابی است. مسئله وجود به علت پیوند عمیقی که با سایر مباحث فلسفی دارد، از اساسی‌ترین مسائل فلسفه به حساب می‌آید، ولی چنان‌که در این کتاب آمده، از مجموع ۱۲ بحث مطرح‌شده در این مقاله، فقط یکی دو مسئله آن در فلسفه یونان قدیم به چشم می‌خورد و بقیه، محصول دوران گسترش فلسفه در اسلام است و دو مسئله مهم «موجود معدوم نمی‌شود»، و «عدم نسبی است» برای نخستین بار در این بخش مورد پژوهش قرار می‌گیرد. در بخش هشتم که مسائل ضرورت و امکان را تجزیه و تحلیل می‌کند، بیشتر مسئله وجود و قطعیتی که در جهان حکم فرماست، مورد توجه قرار گرفته است، چراکه ضرورت و حقیقت نظام هستی، از زمان قدیم تا به امروز، یکی از عمده‌ترین مسائل فلسفه شرق و غرب به شمار رفته است. در آخر همین مقاله جبر و اختیار، و همچنین استعداد تکلیف و مسئولیت انسان در قبال نظام حتمی جهان هستی، مورد تحقیق قرار می‌گیرد. در بخش نهم، قدیمی‌ترین مسئله فلسفه، یعنی قانون علیت، مورد موشکافی است، و سپس علت غائی، و اینکه شانس، بخت و اتفاق هیچ‌گونه مفهومی نمی‌تواند داشته باشد. در بخش دهم، مسئله قوه و فعل، امکان و فعلیت، حرکت و تکامل، زمان و حرکت، با بینش ویژه‌ای ارزیابی می‌شود، و ضمن نقد

۱۳۳۲ شمسی بوده است] در آن انجمن بنا بر این بود که حضرت معظم‌له در خلال هفته قسمت‌هایی تهیه می‌کردند و در جلسات انجمن که در هفته، دو شب به آن اختصاص داده شده بود، قرائت می‌شد و هر کسی هر نظری داشت اظهار می‌کرد؛ و اینجانب نیز تا یک سال ونیم پیش که در قم بودم، افتخار شرکت در آن انجمن را داشتم و هنوز هم آن انجمن ادامه دارد. «تکیه بر بحث معرفت‌شناسی بر مبنای حکمت صدرایی و بحث ابتکاری و بدیع ادراکات اعتباری از جمله مهم‌ترین بحث‌های «اصول فلسفه» است.

مرحوم سیدهادی خسروشاهی، از شاگردان علامه طباطبایی درباره شکل اولیه اصول فلسفه و روش رئالیسم و بسط آن توسط استاد مطهری می‌نویسد: «در همان دوران استاد علامه طباطبایی، مجموعه کامل ۱۴ مقاله را که به خط خود ایشان بود، به این جانب دادند که به دست چاپ سپرده شود و این امر، پس از ویرایش کوتاه، زیر نظر خود استاد، تحقق یافت و مجموعه اصل آن بحث‌ها، به طور کامل، در یک جلد و ۳۰۰ صفحه به تاریخ ۱۳۹۷ ق. برای نخستین بار، منتشر شد. البته بعدها، به گفته استاد شهید مطهری، علامه طباطبایی را به تهران دعوت کرد و چند روزی - شبانه‌روز - در منزل ایشان، آن چند مقاله، مورد بحث و بررسی قرار گرفت و پس از رفع شبهات، استاد شهید به شرح و تفسیر آن چهار مقاله هم پرداخت و جلد چهارم نیز، با شرح و توضیح ایشان در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفت.»

اصول فلسفه از چه می‌گوید؟

متن اصلی کتاب «اصول فلسفه و روش رئالیسم» شامل ۱۴ مقاله (بخش) است: در بخش نخست به چیستی فلسفه و تبیین آن می‌پردازد و در بخش دوم ضمن روشن ساختن فرق میان فلسفه و سفسطه، دلایل عمده ایده‌آلیست‌ها مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد و آن‌گاه به اشکالات دانشمندان مادی در همین زمینه پاسخ داده می‌شود. در بخش سوم، ضمن ارزیابی مسئله علم و ادراک و تقسیم‌بندی علم بر دو قسم: حصولی و حضوری، با دلایل فلسفی به اثبات می‌رسد که علم و ادراک نمی‌تواند به طور مطلق، مادی باشد. بخش چهارم، بحث علم و معلوم و ارزش معلومات را

امیر عرفان روزنامه‌نگار

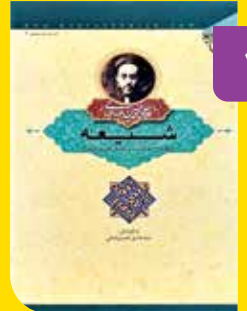
هیچ‌کس در تاثیر شگرف علامه محمدحسین طباطبایی بر جریان فکری معاصر دینی ایران تردیدی ندارد. او اگرچه روحانی سیاسی و مبارزی به معنای مصطلح نبود اما آراء و نظراتش طی سه دهه پیش از انقلاب بر افکار افرادی چون استاد مطهری و دکتر بهشتی که از ارکان انقلاب بودند، تاثیرگذار بود. علامه اگرچه بعد از انقلاب هم چندان رنگ انقلابی به خود نگرفت اما افکار و راه‌حل‌های دینی او برای معضلات پیش‌روی فلسفی، کلامی و اجتماعی، بنیادی استوار برای انقلاب اسلامی و انقلابیون بود؛ به گونه‌ای که استاد محمدتقی شریعتی درباره تاثیر ایشان بر نوگرایان دینی می‌گوید: «ما عرضه تفکر دینی را به گونه نو با قلم و در قالب مقاله و کتاب، آن گونه که همگان بفهمند، از علامه طباطبایی فراگرفتیم.»

در برابر حزب توده

علامه طباطبایی با درس‌های «اصول فلسفه و روش رئالیسم» که ابتدا در سال‌های دهه ۱۳۲۰ برای برخی از طلاب حوزه علمیه قم تدریس شد و بعداً با شرح و تفسیر مفصل استاد مطهری به صورت کتاب در ۵ مجلد منتشر شد، با تکیه بر آرای فیلسوفان مسلمان به مقابله با تفکر الحادی و مادی‌گرایی پرداخت که در آن مقطع توسط حزب توده تبلیغ می‌شد. استاد مطهری درباره علل تشکیل جلسات «اصول فلسفه و روش رئالیسم» می‌نویسد: «نشریات روزافزون فلسفی اخیر و توجه جوانان روشنفکر ما به آثار فلسفی دانشمندان اروپا که هر روز به صورت ترجمه یا مقاله و رساله در عالم مطبوعات ظاهر می‌شود و این خود نماینده روح کنجکاو و حقیقت‌جوی این مردم است که از هزارها سال پیش سابقه دارد و از طرف دیگر انتشارات مجهز به تبلیغات سیاسی و حزبی فلسفه مادی جدید (ماتریالیسم دیالکتیک) بیش از پیش حضرت معظم‌له را مصمم کرد که در راه مقصود خود گام بردارند، لهذا از چند سال پیش ابتدا به تشکیل یک انجمن بحث و انتقاد فلسفی مرکب از عده‌ای از فضلا مبادرت کردند و از دو سال ونیم پیش [نگارش این مطالب در

شیعه

۱

- مجموعه مذاکرات با پروفیسور هانری کرین
- سیدمحمدحسین طباطبایی
- بوستان کتاب قم
- ۴۴۴ صفحه
- ۸۰ هزار تومان

کتاب حاصل گفت‌وگوها و نامه‌هایی است که میان هانری کرین و نیز متفکر شهیر اسلامی، علامه طباطبایی در سال ۱۳۳۸ صورت گرفته و با توضیحات و تحقیقات دو تن از شاگردان برجسته علامه، آقایان: علی احمدی میانجی و سیدهادی خسروشاهی پربارتر شده است. داستان شکل‌گیری شیعه، مشکلات و موانعی که سر راه آن ایجاد شد، چگونگی مرجعیت اهل بیت، طرز تفکر فلسفی در بیانات آنان و... از جمله مباحثی است که در این کتاب به آن‌ها پرداخته شده است.

قرآن در اسلام

۲

- سیدمحمدحسین طباطبایی
- بوستان کتاب قم
- ۱۸۰ صفحه
- ۴۸ هزار تومان

علامه طباطبایی در کتاب «قرآن در اسلام» از ریشه‌دارترین مدرک آیین مقدس اسلام گفت‌وگو می‌کند و موضوعی که در این کتاب مورد بحث قرار می‌گیرد، موقعیت قرآن مجید در جهان اسلام است که عبارتند از: قرآن چیست؟ و چه ارزشی در میان مسلمانان دارد؟ قرآن کتابی است جهانی و همیشگی، قرآن وحی است آسمانی نه مولود فکر بشری، رابطه قرآن با علوم، اوصاف قرآن مجید.

روابط اجتماعی در اسلام

۳

- سیدمحمدحسین طباطبایی
- ترجمه و پاورقی: محمد جواد حجتی کرمانی
- انتشارات اطلاعات
- ۲۳۶ صفحه
- ۱۸۰۰ تومان

این مجموعه مشتمل بر چند مبحث قرآنی، روایی، فلسفی، اجتماعی و اخلاقی است که به صورت آزاد از جلد یکم، سوم و چهارم تفسیر گران قدر «المیزان» گزیده شده و به ترجمه و نگارش درآمده است. به جز «روابط اجتماعی در اسلام» که مبحث اصلی این مجموعه است، چند رساله دیگر آن عبارتند از: جبر و تفویض از نظر قرآن، روایات و فلسفه؛ معجزه؛ تقلید و پیروی از خرافات؛ محکم، متشابه و تأویل در قرآن.